

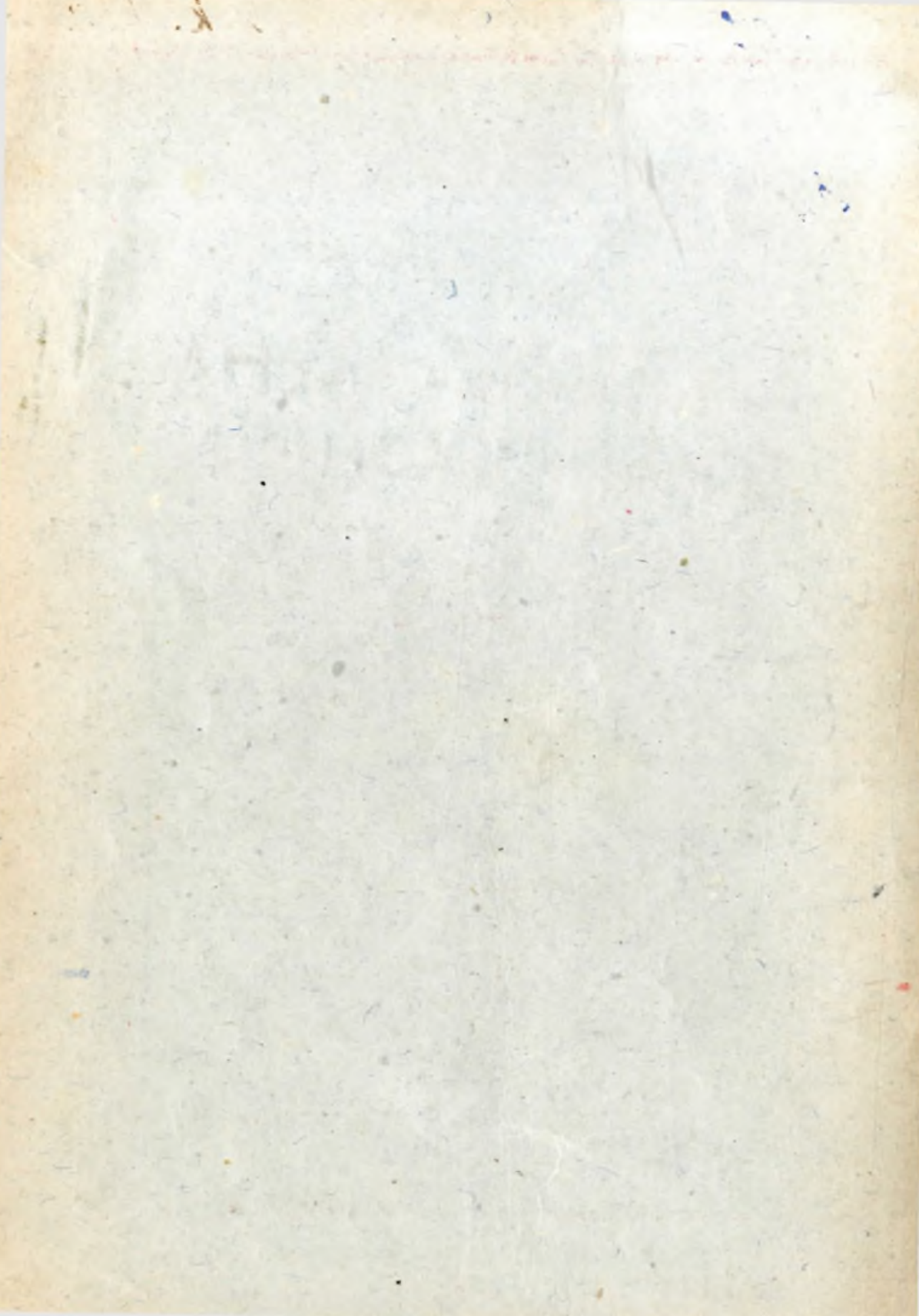
2.167
32

М. КРИШКОВА

СОВЈЕТСКА ЖЕНА У ОТАЏБИНСКОМ РАТУ

ИЗДАЊЕ „ЖЕНЕ ДАНАС“

Сигнатура

Презиме и име писца,

516523

316

Криворова М

НАСЛОВ ДЕЛА

Советска жена у фашистичком
Београду 1944.

Место и год. издања

620709 1944.

[illegible]

18

Ј. Н. к. Ма

М. КРИШКОВА

СОВЈЕТСКА ЖЕНА У ОТАЏБИНСКОМ РАТУ

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА
ГРАДА ПЕСКОВЦА
Бр. 2167
Страна 32

БЕОГРАД 1944

ИЗДАЊЕ „ЖЕНЕ ДАНАС“

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА
„Радоје Домановић”

Инв. бр.: 316523

Сигнатура.: 316

Историја наше домовине — то је вековна јуначка борба руског народа за националну независност, за слободу. Наша богата земља увек је изазивала завист туђина. Ко све није ударао на нашу отаџбину? У расвиту наше историје на наше претке — Словене нападала су са истока и југа скитачка племена: Половци, Печенег, Казари, татарске хорде. Са запада су на руску земљу нападали — немачки пси — ритери, затим Пољаци, француски цар Наполеон, немачки цар Виљем II. За време грађанског рата Немци и други страни освајачи пружили су своје прљаве шапе на младу совјетску државу. У данима великог отаџбинског рата у којима живимо, совјетски народ бори се против тупоглавих хитлеровских банди, које су нападе на нашу отаџбину да би отеле совјетску земљу и поробиле народе, који су се ослободили угњетавања руског царизма.

Као неприступачна стена стајао је и стоји јуначки народ наше државе. О ту стену увек су разбијали своје лобање освајачи свих племена и нација. Разбиће своју фашистичку лобању и побеснели Хитлер.

Стари руски кнезови одбили су најезде Половаца, Казара, Печенег. Александар Невски потукао је на леду Чудског Језера немачке псе-ритере. Димитрије Донски победио је Мамаја. Мињин и Пожарски, ујединивши народ, истерали су из Москве Пољаке и очистили од њих руску земљу. Велики руски војсковођа Кутузов протерао је Наполеонове армије с наше земље.

У великој борби нашег народа за националну независност стварао се карактер руске жене — упорне, издржљиве, богато надарене.

У тешко доба татарских најезда руске су се жене држале исто тако јуначки као и њихови мужеви, браћа, синови и оцеви. Са зидова тврђава оне су сипале врелу смолу на главе непријатеља. Оне су оштриле стреле, опремале ратнике у походе, бодриле их у тешким тренуцима. Код своје деце развијале су свету мржњу према непријатељима домовине. Велики песник Љермон-

тов опевао је поносно Словенку-мајку. Над лешом погинулог мужа она подиже на руке своје дојенче:

„Погледај како умиру људи,
И мржњи се учи на мајчиној груди!“

У почетку 17 века, када је пољска шљахта (племство) дошла да пљачка Русију, на позив Мињина наслагале су жене Нижњег Новгорода пред ноге народног вође своје драгоцености, крзна и новце. Ништа нису жалиле за победу над освајачима. Оне су послале своје мужеве, браћу и синове да одбране Москву, и руски војници протерали су непријатеља с родне груди.

Славне учеснице у Отаџбинском рату 1812 године изазивале су дивљење чак и код непријатеља. „Необична земља, овде чак и жене ратују“, — говорио је Наполеон.

Сељанка Васиљиса Кожина, вођа партизанског одреда у смоленским шумама, секиром и вилама уништавала је непријатеље. Племићка кћи Надежда Дурова тајно је отишла на фронт. Због својих јуначких дела добила је официрски чин.

У ратним условима руска жена делила је са својим народом не само зло, већ је често с оружјем у руци као војник ступала у бој с непријатељем. Страни освајачи, срамотно истерани из наше земље, заувек су запамтили не само руске мужеве-ратнике, већ и руске жене-војнике.

Али руска жена није само као војник ступала у борбу за домовину. Дубоко хумана природа руске жене увек је саосећала са страдањима и болом народа. Лечити душевне и телесне боли ближњега — то је њен позив. Од памтивека, у тешким годинама рата, руска је жена лечила и неговала рањенике.

За време одбране Севастопоља 1854—1855 године међу херојским заштитницима града било је и девојка. То су биле прве сестре помоћнице. Велики руски хирург Н. И. Пирогов писао је о њима: „Занимљиво је, да се припросте и најмање образоване сестре истичу својом пожртвованошћу и издржљивошћу у извршавању дужности. Оне дивно знају — једноставним, дирљивим речима крај постеље мученика ублажити њихова тешка страдања. Друге помажу рањеницима на бедемима, под самом ватром непријатељских топова.“

Тежња за самосталношћу значајна је црта руске жене. У борби против насиља цара и племића над народом, она је показивала примере незаборавног јунаштва.

У децембру 1825 године најбољи део племства устао је против царске самовоље. Устанак декабриста био је сурово угушен.

Вође покрета били су осуђени на смрт, остали учесници послани су на робију у Сибир. Њихове жене, претставнице „вишег друштва“, одрекле су се свих почаста и задовољстава што им је пружио високи положај и дрско изазивајући царизам отишле су за својим мужевима у далеки и тада страшни Сибир. Праве патриоткиње, у којима је неугасивим пламеном горело велико осећање љубави према домовини и презрења према крвницима народа, оне су имале снаге за та јуначка дела и поделиле су судбину својих мужева и браће.

Руски народ увек је устајао против тираније. Никада у сећању народа неће избледети имена бораца за слободу.

У мрачно доба царизма руске жене смело су подигле заставу борбе за своју слободу, за своје достојанство, за своје право на учешће у друштвеној делатности. У невероватно сложеним и тешким приликама оне су браниле то право. Имена револуционарки као што је Софија Лвовна Перовскаја, Вера Николајевна Фигнер, светле нам из прошлости као симбол оданости народу и самопрегорне борбе за њега. Њихови погледи на развитак револуционарног покрета били су погрешни, али нама су бескрајно драге те прве ласте револуционарног пролећа. Није узалуд руска литература опевала те прве веснице слободе и борце за народну ствар.

Још у приликама апсолутистичке Русије, свестрано надарена руска жена прославила се на подручју науке и уметности. Знаменита Надежда Дурова није била само патриоткиња-војник, није била само храбар ратник, већ је стекла славу и као књижевница. Пушкин се топло изразио о „Записима“ Дурове. Совјетски народ чува свету успомену на Љесу Украјинску због њене слободољубиве речи. Математичар Софија Коваљевска била је научник светског гласа, постала члан три иностране академије и пет универзитета.

Напредне руске жене постигле су те успехе у оно време, када је жени био забрањен приступ науци, када се њеном судбином сматрала кухиња и дечја соба у породици, најпростији рад у творници и радионици, надничење код племића и кулака.

Типични лик руске жене дао је велики руски писац А. М. Горки у делу „Мати“. Он је описао жене које су изишле из народних „дубина“ и активно се укључиле у борбу руске радничке класе за своје ослобођење.

Руски народ је велик својим патриотизмом и способношћу којој нема равне, да се бори до последње капи крви. За тај патриотизам он дугује захвалност и руским мајкама, које у својој деци од колевке одгајају љубав према отаџбини. Лав Толстој је

говорио да, што јаче, што снажније мајка љуби своје дете, то снавише користи доприноси друштву. За многе писце лик мајке био је извор надахнућа и стваралаштва.

Од најстаријег доба руска жена је слављена као велика трудбеница. Њекрасов је писао о руској сељанци:

„У ње је јасна и сигурна свест
Да спас им је сав у раду.“

Жена-војник, друштвени радник, борац за срећу народа, жена научник, велика трудбеница, вредна домаћица и мати, која воли — то је тип руске жене, који се изградио у суровој борби наше отаџбине за своју слободу.

За време револуције и социјалистичке изградње израсло је ново херојско племе жена. У совјетско доба је жена, која је стекла равноправност, добила једнако место као и мушкарац у раду, у друштвеном и културном животу, у управљању државом, свестрано је открила своју богату природу. Њена воља, глемени-
тост, патриотизам, претворили су се у такву моћну снагу, какву историја још није познавала.

ЖЕНА ЗЕМЉЕ СОВЈЕТА

У царској Русији педесет од сто жена — најамних радница — биле су служавке и надничарке.

У индустрији, жена је била неквалификована радница, у сеоској привреди — надничарка.

Ослобођење жене — то је величанствена победа Велике октобарске револуције.

У совјетској држави нађено је једино правилно решење женског питања. Владимир Илић Лењин писао је 1920 године:

„Раднички покрет поставио је као један од својих задатака борбу за економску и социјалну, а не само формалну једнакост жена. Уклопити жену у друштвено-производни рад, извући је из „домаћег ропства“, ослободити је подређености — која отупљује и понижава вечним и искључивим оквирима кухиње и деџе собе — то је главни задатак“.

Од првог дана револуције Партија и влада почеле су упорну борбу за ослобођење жене.

Иза законских мера следило је одлучно привлачење жена на рад у производњу, давање могућности женама за активну друштвену и државну делатност. Влада је почела стварати чврсту економску основицу за стварну социјално-политичку једнакост жене с мушкарцем.

Сада, двадесет пет година после револуције, када је, заједно са својим народом, жена извојевала потпуну политичку и економску једнакост, многи су заборавили колико је сложен процес развитка прошла она за четврт века. Када су пре двадесет пет година бољшевици говорили да ће код нас, у слободној држави, жена калити челик, управљати возовима и паробродима, узлетати у небеса, успешно решавати научне проблеме којима се бави светска наука, управљати државом, — њих су називали романтицима и занесењацима. Колико је енергије било потребно, како је чврсту бољшевичку линију ваљало спровести, да би се постигли такви резултати!

Првих година после Велике октобарске револуције Партија и влада су с изузетном пажњом прилазиле питању издизања жена на разним подручјима привредне, друштвене и политичке делатности.

Друг Стаљин је увек пратио процес издизања жене у разним гранама рада, захтевајући од бољшевика правилно руковођење њиховим свестраним развитком.

Совјетска влада издала је низ закона, који олакшавају положај раднице-мајке. Код нас је опсежно спроведена заштита мајке и детета. Трудна жена добија дуго отсуство, бесплатну лекарску помоћ, одмор у домовима за мајке и дојенчад. Створена је широка мрежа дечјих јасала, дечјих вртова, дечјих игралишта, где жене могу сместити децу док раде. У тежњи да олакша материнске дужности и бригу о здрављу деце, влада и синдикалне организације подигле су мноштво дечјих санаторија и свакодневно организују опоравилишта. Свакодневна брига државе о деци створила је повољне услове за учествовање мајки у производњи. Жене су добиле слободно време за образовање, за друштвени рад. Али, совјетска држава није се зауставила на томе. Од првог дана револуције почело је широко развијање система помоћне службе за кућне послове — колективне кухиње, праонице, комуналне установе. Тиме се жена ослобађала „домаћег ропства“, тиме је добијала могућност да се посвети стваралачкој делатности у свим гранама рада, науке и културе.

Ослобођење жене на селу ишло је знатно спорије него у граду. У старо време жена на селу била је више заробљена него грађанка. Доиста „Помислите само, — каже друг Стаљин, — шта су жене претстављале пре, у старо доба. Док је била девојка, сматрана је, тако рећи, последњом радницом. Радилa је за оца од зоре до мрака, а отац ју је још корио: „Ја те храним“. Кад се удала, радила је за мужа, радила онако како јој је он заповедао, а и муж ју је опет корио: „Ја те храним“.“

Требало је много напора да се жена-сељанка извуче из кућног ропства, да се код ње развије смисао за друштвени живот.

Колхоз је постао главни пут ка ослобођењу жене.

„Радним данима — трудодњима, — каже друг Стаљин, — колхоз је ослободио жену и учинио је самосталном. Она сад више не ради ни за оца — док је девојка, ни за мужа — кад се уда, већ пре свега ради за себе. То и јест ослобођење жене, у томе и јест значај колхозног поретка, који радну жену чини једнаком сваком мушкарцу-раднику.“

У совјетској земљи жена је постигла високе квалификације у свим гранама делатности.

Читавој земљи позната су имена многих жена и девојака.

Ана Ивановна Шчетињина постала је 1936 године капетан прекоокеанског брода и извршила два пута око света. Дусја и Марусја Виноградова започеле су стахановски покрет у текстилној индустрији. Паша Ангелина, чија је мајка знала само за рало и срп, постала је чувена трактористкиња, постала је зачетник социјалистичког такмичења девојака-трактористкиња. Колхозница Марија Демченко, примењујући научне принципе у пољопривреди, постигла је рекордни принос шећерне репе. Сада је завршила пољопривредну академију.

Авијатичарке Валентина Гризодубова и Полина Осипенко поставиле су 1937 године неколико међународних рекорда. Полина Осипенко, Вера Ломако и Марина Раскова извршиле су 1938 године хидроавионом лет без спуштања из Севастопоља у Архангелск. Ниједна авијатичарка света није летела тако далеко. После годину дана Валентина Гризодубова, Полина Осипенко и Марина Раскова извршиле су славни далеки пут без спуштања преко Сибира.

Валентина Хетагурова прославила се као зачетник покрета девојака, које су одлазиле на рад на Далеки Исток. Хиљаде „хетагуровки“ одазвале су се њеном позиву и отишле на обале Тихог Океана да освајају најбогатији крај рођене земље.

Никле из редова народа, девојке и жене постигле су високу социјалистичку културу. У државном академском Великом позоришту улогу Луше у опери „Узорана ледина“ игра и пева глумица Надежда Чубенко. Пре седам-осам година ова једноставна сељачка девојка из Украјине играла је на дилетантској позорници. Наше омиљене виолинисткиње и пијанисткиње Галина и Марина Козолупова, Нина Јемељанова, Роза Тамаркина признате су као мајстори високе класе — све су оне добитници награда на међународним такмичењима.

Године 1938 влада је наградила 1518 жена, од њих 1031 за успехе у производњи.

Такве успехе могла је жена постићи само под совјетском влашћу, која је, — не на речима, већ на делу, — осигурала стварно ослобођење жене.

Многе жене у совјетској земљи постале су организатори, руководиоци господарства.

У својству претседника и заменика претседника колхоза радило је 1939 године тринаест хиљада жена. А за управљање колхозом треба имати велике организаторске способности. Тако одговорног и сложеног посла могла се прихватити само жена, која се развила у условима равноправности, која је прошла велику совјетску школу.

Код нас много жена учествује у управљању државом, 189 жена је изабрано за претставнике или депутате у Врховни совјет СССР, 848 за претставнике у Врховне совјете савезних република, 588 за претставнике у Врховне совјете аутономних република и стотине хиљада за — чланове градских и сеоских совјета.

Велики отаџбински рат Совјетског Савеза против хитлеровских освајача показао је за какву је херојску борбу, за какав пожртвован рад способна совјетска жена.

У овим тешким годинама совјетске жене су заиста постале моћно упориште домовине. Оне служе у редовима Црвене армије на најразноврснијим подручјима, у разним родовима војске. На бојном пољу оне херојски, не штедећи своје животе, пружају помоћ рањеним војницима. На свим местима у позадини замењују мушкарце, који су отишли на фронт.

Ова историска улога жене у рату постала је могућна само зато, јер су Партија и влада неуморно васпитавале жену-патриоткињу за квалификованог, културног радника, за иницијативног организатора и руководиоца, способног да сам решава сложена политичка и привредна питања. За ту улогу жена је припремана у току читавог развитка совјетске државе.

УЧЕНИЦЕ КОМСОМОЛА

У формирању новог покољења жена одиграо је огромну улогу лењинско-стаљински Комсомол. Борба Комсомола за ново, совјетско поколење жена има своју славну историју. Од првих дана свога постојања Комсомол је поставио као један од најважнијих задатака васпитање и увлачење девојака у друштвени живот и рад. У борбеној друштвеној организацији, у ударној групи, како је

Владимир Илић Лењин назвао Комсомол, стварао се тај свестрано развијен, слободарски карактер девојке, који је исковала наша млада република, — девојке организатора, трудбеника, јавног радника, научника.

Питање прилачења женске омладине у комсомолске организације, питање специјалног рада међу девојкама постављено је истовремено с постанком Комсомола. Отада то питање у току низа година није скидано с дневног реда комсомолских конгреса и конференција. Резултати тога рада Комсомола показали су се већ првих месеци његова постојања. Девојке су прихватале позиве Комсомола, постајући свесне његове големе улоге у општој борби за изградњу социјализма и у властитом животу, и радо су ступале у Комсомол.

Млада комсомолска организација спроводила је за време грађанског рата огроман, неуморан рад међу омладином.

Право с конференција, комсомолци су одлазили на фронт, на суботњик — да секу дрва за творнице, да граде ускотрачне жељезничке пруге. У комсомолској организацији ватрено се справљало о питањима новог совјетског морала, изучавала се историја револуционарне борбе пролетаријата, стварали планови о новом животу, за кога је сваки био спреман да положи властити живот. У таквој атмосфери девојке су усвајале револуционарни поглед на свет, стицале смисао за друштвени рад и ускоро показале — каква је енергија, каква несаломива воља била скривена у њима.

Пуне револуционарног пламена и класног гнева, комсомолке су одлазиле на фронт. Надахнуте идејом борбе за отаџбину трудбеника, оне нису знале ни за колебање, ни за страх.

Историја Комсомола чува успомену на девојке-јунакиње, које су дале своје животе за победу совјетске власти. Ево једног од јуначких дела комсомолки за време грађанског рата.

У Одеси, коју су били заузели белогардејци, комсомолска организација организовала је велики илџгални рад. Црнототинаши су затворили седамнаест комсомолаца. У јануару 1921 године белогардејски суд донео је сурову пресуду. Деветоро их је било осуђено на вешање, а осморо на робију. Међу осуђенима на смрт било је и девојака. Ни мучења, ни понижења нису их могла принудити да издају другове, који су остали на слободи, нису могли поколебати њихову веру у победу народа. Када је осуда била изречена, комсомолка Ида Красношчекина подругљиво је упитала:

— Зар је то све? Знајте, наши другови сваки дан долазе до станице и стићи ће и до вас. Ми умиремо млади, умиремо спо-

којно, јер ће за нама и ради нас поћи нове стотине упорних бораца!...

Пред смрт Ида је написала опроштајно писмо својима. То писмо сведочи о њеној високој револуционарној свести.

„Мили, рођени! — писала је Ида Красношчекина — Кроз двадесет четири сата мене ће обесити на корист потомству. Одлазим из живота свесна да сам извршила дужност према револуцији. Нисам успела много да урадим. Шта ћеш? Дубоко сам уверена, да процес седамнаесторице има далеко већи значај за револуцију, него смрт деветеро њих. Мила сестро, не тугуј за мном, буди револуционарка, утеши маму. Остављам твоме малишану у аманет да уради оно, што ја нисам стигла да учиним на револуционарном пољу. Врло сам ведра, потпуно мирна, и не само ја, него и сви остали. Певамо, расправљамо о политичким темама; после две недеље затвора одједном сам се осетила слободном. Само ми је жао и тужна сам што су многе осудили тако строго. Мени је двадесет година, али осећам да сам за ово време постала много старија. У овом тренутку, моја је жеља да се сви моји блиски односе према мојој смрти овако, како се ја односим, — лако и свесно. Збогом! Живела комунистичка револуција!“

На фронтовима грађанског рата совјетске жене су се овенчале славом бесмртних дела. Оне су с оружјем у рукама браниле совјетску власт. Писац Димитрије Фурманов насликао је знаменити тип жене-ратника у лику Анке-пушкомитраљесца. На том романтичном лику васпитавало се младо покољење совјетских девојака. Он им је био близак по својој природи, као и сама Анка, обична совјетска девојка, никла у револуцији. Под именом Анке — Фурманов је описао стварну јунакињу грађанског рата Марусју Попову. Свака девојка, дубоко се замисливши, над Анкиним ликом, трудила се да у себи развије њене особине. Јунакиње Великог отаџбинског рата — то су праве следбенице Анке-пушкомитраљесца, Иде Красношчекине — свих оних, што су предано браниле младу совјетску републику у годинама грађанског рата.

Комсомол је за њих био школа. Оне су у Комсомолу добиле сигуран научни поглед на свет. У Комсомолу оне су очеличиле свој карактер, научиле да се боре до последње капи крви за победу идеја Лењина-Стаљина. Њихови подвизи на фронтовима Великог отаџбинског рата још једанпут показују, како је Владимир Илић Лењин генијално одредио улогу Комсомола, постављајући му задатак идејног васпитавања омладине.

У току читаве своје историје Комсомол је упорно настојао да се постигне економска самосталност девојака као неопходна основица за идејни и морални развој женске омладине.

Комсомол је поставио преда се бригу о писмености девојака, о њиховом стручном оспособљавању, о политичком образовању. Шаљући омладину у фабричке школе (ФЗУ), техничке и друге стручне школе, Комсомол је постигао да су жене, добивши образовање, улазиле у производњу као квалификовани мајстори и инжењери. Комсомол је смело уздизао девојке на одговорне послове.

Комсомолске организације посветиле су особиту пажњу томе, да од сељачких девојака створе кадрове организатора и активиста. Под руководством Комсомола женска сеоска омладина узела је најактивније учешће у изградњи пољопревреде.

Комсомол је показао нарочиту упорност у заштити самосталности девојака.

Првих година после револуције код несвесних омладинаца још увек је било заостатака неповерљивог и често подругљивог односа према девојкама — јавним радницама. То је отуђивало девојке од Комсомола, од учешћа у производњи (производном раду), успоравало њихов развој у јавне раднице. А девојкама и иначе није било лако пробити пут. Није било тако много оних, који су чврсто веровали да ће жена имати довољно снаге за сваку врсту друштвене и државне делатности. На III Сверуској конференцији у јуну 1923 године Комсомол је открио и осудио недопустиво назадњачко гледање на совјетску жену и захтевао постављање озбиљних другарских односа у Савезу — „као потребан услов за развој девојака“.

Образовање девојака, њихово привлачење на привредни и организаторски рад поставља се скоро на свим конгресима и конференцијама Комсомола као централно питање.

Сав практични рад Комсомола, у току читавог његовог постојања, прожет је племенитим задатком остваривања потпуне равноправности жене. На том послу Комсомол је био веран помоћник Партије.

ЖЕНА-РАДНИЦА

Године 1934 лењинградске жене писале су другу Стаљину:

„ Ми нећемо рат. Ми смо заузети стваралачким радом. Али, ако нас нападну, тим горе по наше непријатеље! Ми смо спремне за рат. Радници ће поћи на фронт. Ми ћемо заменити своје мужеве, браћу, другове.

... Не голоруки, већ добро наоружани под заштитом челика изаћи ће наша браћа пред непријатеља”.

Совјетске жене одржале су своје обећање. Када је почео Велики отаџбински рат и мушкарци почели одлазити на фронт, жене су отпочеле радити у производњи, на транспорту, на совхозним и колхозним пољима. Какву снагу оне претстављају, каква је улога жене у привредном животу земље, нека каже само ова чињеница: у творници, у којој је управитељ друг Двинов, од радника који су ступили на рад за време рата седамдесет пет од сто су жене. 1938 године жене су сачињавале више од половине радника у колхозима, а сада су оне одлучујућа сила у пољопривреди. Довољно је рећи, да у саставу механичарских кадрова совхоза и колхоза ради око пет стотина хиљада жена.

Заменивши мужеве, жене успешно извршавају прворазредне задатке који стоје пред позадином. Заједно с мушкарцима који, који раде у позадини, оне непрекидно снабдевају Црвену армију тенковима, авионима, бацачима, муницијом, храном, одећом и обућом.

У реферату „25-годишњица Велике октобарске социјалистичке револуције” друг Стаљин је рекао: „Мора се признати, да наша земља још никад није имала тако снажну и организовану позадину”.

Наша позадина даје Црвеној армији све што јој је потребно. А за то ми много дугујемо женама.

Совјетска жена није се уплашила одговорности коју јој је поверила домовина, Партија, друг Стаљин. Хиљаде домаћица, младих девојака, ученица почеле су радити у „мушком” звању. Домовина је знала, да ће оне имати снаге за сваку врсту посла.

Пре двадесет година девојци је било много теже да постане бравар, него данас тракторист, ливац челика, рудар. За време совјетске власти Партија, влада и Комсомол научили су жене да се не боје никаквог стручног рада. Високо мајсторство жене-раднице, жене-колхознице постало је обична појава.

Учешће жене у продуктивном раду развило је њену природну склоност за штедњу, њене проналазачке и организаторске способности, учврстило у њој упорност, вољу да постигне циљ, исковало чврсти, смели карактер, кадар да ствара, гради, одлучује.

Све те особине, које обележују совјетску жену, нарочито јасно су изишле на видело у току рата.

Не радити слабије него што ратују очеви, мужеви, браћа и синови на фронту, то је циљ који су себи поставиле жене у позадини.

Совјетске патриоткиње изједначиле су машину у творници и трактор на колхозу с тенком на бојном пољу.

Некадашња пастирка Дусја Иванова из Исиљ-Куља (Омске области) ступила је за време рата на жељезницу. Брзо је савладала посао дежурног у стоваришту горива. Кроз кратко време, њена бригада је укрцавала гориво за локомотиву десет пута брже, него што су то пре рата радили мушкарци.

У колхозу „Црвени октобар“ Њекарасовског реона, Јарославске области комсомолском организацијом руководи млада девојка Зоја Пјетухова. За време рата повећала се одговорност комсомолске организације за рад колхоза, а комсомолци су почели више улазити у колхозну производњу. Прва обавеза, коју су комсомолци узели на себе, — био је неуморан рад за фронт. И ову обавезу они часно испуњавају. У организацији нема ниједног комсомолца, који је 1942 године израдио мање од четири стотине радних дана. Зоја Пјетухова има на свом рачуну око седам стотина педесет радних дана. Комсомолци су приредили храну и топле зимовнике за стоку, поправили коњушнице, свиње, торове за овце, изградили нове кокошиње, силосе у које се могу сместити око четири стотине тона хране. Колхоз је на време завршио и пролетњу сетву и скупљање летине.

Комсомолци су посветили велику пажњу прикупљању средстава за наоружање Црвене армије. Из личних прихода приложили су око тридесет хиљада рубаља за ескадрилу авиона „Јарославски космомолац“ и седамдесет хиљада за тенковску колону „Иван Сусањин“.

Зоју Пјетухову као најугледнију радницу колхозници су изабрали за претседника колхоза. Нису се преварили у свом избору. Под руководством младе девојке, колхозници су одлично припремили пролетну сетву 1943 године и спровели је колективно, на високом степену технике, завршивши је пре рока.

Радни хероизам жена и девојака постао је за време рата масовна појава. За видне успехе и примерно снабдевање фронта седам стотина жена у промету одликовано је орденима и медаљама. Међу њима око тридесет машиниста, преко двадесет ложаца.

За време рата жена је показала невиђени радни хероизам.

У јесен 1941 године, када се непријатељ приближавао Москви, хиљаде Московљанки изишло је на градњу одбранбених утврђења. Три четвртине појаса одбранбених утврђења око Москве изградиле су жене. Жене су, углавном, осигурале горивом Москву и њене фабрике зими 1942-43 године, преузевши на себе тешки рад сече дрва.

За московску девојку-милиционера Шуру Гришутину смело се може рећи речима Њекасова:

„Коња ће у трку зауставит,
Ући ће у кућу што гори!“

Године 1941, за време жестоких налета фашистичких стрвинара на Москву, Шура је неустрашиво улазила у запаљене зграде и спасавала болесне, старце, децу. Из запаљене зграде у Замоскворечју она је спасла седам малишана.

Изванредни хероизам показују жене Лењинграда.

У непосредној близини фронта, уствари на самом фронту, лењинградска жена није губила издржљивост и упорност у раду. Једна фабрика у Лењинграду имала је у одређеном року извршити поруџбину за фронт. Није било довољно радничких руку. Комсомолка Бјељајева, која је радила на једној машини, смело је прешла на две и већ првог дана испунила норму за двеста посто. Лењинградске раднице биле су спремне да својим дахом загревају машине, како би припремиле оружје и муницију за бранитеље Лењинграда.

Зими 1941—42 године, на мразу од четрдесет степени, девојке Лењинграда, под жестоким артилериским бомбардовањем, градиле су ускотрачну жељезничку пругу да би довезле дрва за замрзли град. Девојке су биле гладне, падале су од изнемоглости, али ниједна није одустала од испуњења задатка, који је у име победе над фашистима добровољно узела на себе.

Подносећи надчовечанске муке, жене и девојке Лењинграда ноћима су бдиле крај постеља рањеника, отимајући их смрти. Гладне, изнурене, давале су своју крв за спас живота бораца. У блокираном Лењинграду, без нормалне исхране, било је шест хиљада давалаца крви! Жене су налазиле у себи снаге, да и војничке земунице учине удобнима. Генерал-мајор Романов пише: „Лењинградске девојке носе у себи силну моралну снагу која оплемењује. Колико душевне топлине, пријатности, чистог пријатељства уносе оне у сурови живот фронта. Брижљива женска рука доводи у ред и украшава земуницу, уређује борцу одело. Како много значи та женска нежност за борца с фронта, одвсјеног од породичног огњишта, који врши сурову службу!“

Совјетска жена сматра рад на фронту као свети дуг према домовини. И никакве силе не могу је натерати да прекине рад, ма колико били тешки услови тога рада.

Једна од учесница антифашистичког женског митинга говорила је: „Ми жене имамо посебне рачуне с Хитлером: фашизам

— то је најгори непријатељ жена. Фашисти — не само да убијају и понижавају наше мужеве на фронту, они су животињски изругавају над достојанством и чашћу мајки, жена, девојака... Само пламеном мржњом може жена одговорити тим бандитимз". Та мржња наоружава совјетску жену необичном упорношћу и хероизмом.

У јесен 1941 године, за време бојева за Ростов, у згради жељезничке станице дежурале су телефонисткиње. Непрестано су штектали митраљеи, експлодирале мине.

— Шта ћемо? Можда би требало да одемо, девојке? — питао је неко.

— Не, ми нећемо отићи, другови! — чврсто је одговорила комсомолка Клаудија Мирошњиченко. — Нећемо отићи док не добијемо наређење. На посао! Веза мора радити без прекида.

Девојке су се повезивале с управом жељезнице, с Батајском, спајале се с градом, обавештавале о стању на станици. А околo су били Немци. Седам сати дежурале су телефонисткиње не прекидајући посао ни на минут. Ноћу им је издано наређење да напусте станицу. Пребацивши се кроз прозор на кров зграде, девојке су се спустиле на перон, пробиле се на леву обалу Дона и састале се с борцима Црвене армије.

Дуго, са животињском тврдоглавошћу и тупоглавошћу, не жалећи живе снаге, продирали су Немци к Севастопољу. Бомбардовали су, унаказивали артилериским гранатама, палили поносни совјетски град. Мучили су га, убијали мирне грађане, малу децу. А опседнути град је пожртвовано напрезао све своје снаге, људи су остајали на својим местима. Међу њима је било много девојака. Под непријатељским бомбама и гранатама оне су без предаха радиле у фабрикама, превијале рањенике, давале им своју крв. За време једног напада из ваздуха радници на нумератору Анастасији Чаус откинута је рука. Када се Настја опоравила, вратила се у фабрику. Ова девојка је израђивала једном руком пет норми за једну смену.

У подручјима непосредно крај фронта жене више пута право из творнице одлазе на фронт, прихватајући пушку.

Олга Коваљева, прва стаљинградска жена — ливац челика, одлично је припремала челик, а када је непријатељ дошао до врата града, Олга је узела пушку и отишла у народну заштиту. Она је пошла у бој за домовину, за Стаљина, за Стаљинград и погинула бранећи родни град.

Протећи ће године, утишаће се ратна хука, наша ће земља поново почети да живи сретним животом. Али, никад се из сећања неће избрисати хероизам совјетске раднице у данима Великог отаџбинског рата. Потомци ће с дивљењем слушати приче о томе, како су њихове мајке у несебичном херојском раду браниле, заједно с Црвеном армијом, част и независност своје домовине.

ХУМАНОСТ И САМОПРЕГОР

Рат је донео такве тешкоће да је за тренутак могло изгледати како жене неће имати снага да их савладају. Из сваке породице отишли су на фронт рођаци и знанци. Необичан рад, који је захтевао велике физичке напоре, пао је за време рата у део жени и девојци. Сва тежина материјалних брига пала је на њена леђа.

Али рат, очеличивши карактер жене, није је осуровио. Колико је материнске нежности она пружила ратној сирочади, колико пажње поклања фронтовницима! Присвојење деце постало је код нас свенародни покрет. Не присвајају децу само жене, које познају радост материнства, већ и сасвим младе девојке. Историја ће овековечити ликове тих славних кћери народа и ставити их у исти ред с онима, које с оружјем у рукама спасавају дечје животе од разјарених двоногих животиња, које су насрнуле на нашу земљу.

Човек се мора дивити моралној снази наше жене и девојке на бојном пољу. У ватри боја, муж болничарке Клаудије Орлове умро јој је на рукама од тешких рана. Тихо га спустивши на земљу, она је пољубила његове већ ледене безживотне усне. Још само тренутак и она би, — кад би пустила на вољу јецајима који су раздирали груди, — пала на драго тело и више је нико не би могао подићи. Огромним напором воље Клаудија се прибрала. Не осврћући се, отпузила је до непријатељских жичаних препрека, где су рањеници под ватром чекали њену помоћ. Осамдесет пет рањених војника изнела је тога дана Клаудија на својим раменима с бојног поља. Они, који су касније сретали ту малену, крхку жену, дивили су се — одакле јој снага да изврши такав подвиг.

Сестра помоћница Тамара Смирнова учествовала је у смелим десантним операцијама. Једанпут, помажући у ноћном извиђању рањеним морнарима, била је рањена у главу, груди, бедро и руку. Иако је изгубила много крви, Тамара је превијала рање

нике: А затим, под непријатељском ватром, без хране, два дана и две ноћи пробијала се к нашим шанчевима.

Војни ранарник Нина Кљујева изнела је с бојног поља шест стотина рањеника. Колико моралне чврстине треба имати, како човек мора бити пожртвован, да би шест стотина пута ставио на коцку свој живот за спас живота другог човека!

Социјалистички хуманизам, осећање другарске дужности, оданост домовини — то је постало природа совјетске жене. Ето зашто се совјетске жене и девојке, носећи на себи тежину рата, брину о породицама фронтовника, о ратној сирочади. Презирући смртну опасност, заборављајући властите ране, сестра помоћница спасава рањенике. Мајка, која је изгубила љубљеног сина, узима оружје у руке. Жена, на чијим рукама тек што је умро њен муж, износи на својим раменима рањене војнике с бојног поља. За совјетску жену дужност је изнад свега. Лични бол уступа пред страдањима народа, за чију срећу она даје свој живот.

На фронту Отаџбинског рата херојски је погинула Наташа Ковшова. „Натик“ звали су у породици љупку девојку. Наташа је на фронту била храбар снајпер, неумољив ловац Немаца. Кући је слала писма, пуна љубави и утехе.

„Девојчице — сестрице моје! Враголанке моје најмилије! Мачкице беличасте и црнкасте!“ — писала је тешко рањена Наташа својима. Она шаље поздраве братићу „Тољ Васиљичу“, нежно моли бабушку да пази на себе, да не поболева и да почешће пише, моли Мариночку да научи месити пироге, а она ће доћи да их проба. Описује красна места, у којима се она „одмара с Машењком у засебној удобној земуници“. Нежно, оштроумно брбљање Наташино потсећа на цвркутање веселе птичице. А ево шта је уствари преживела Наташа, шта је скривала од својих, иза срдечног, веселог разговора с њима у писмима.

Водила се тешка и дуга борба. Пробивши се у село, Наташа је успут ранила пет немачких војника. Скорчивши на немачки тенк, она је ударила по њему кундаком, изазивајући отуд непријатеља. У том моменту била је рањена у обе руке и обе ноге. Лева рука јој се одједанпут обесила као уже. Али је десна још некако радила. Наташа је, помоћу те руке, одвукла с бојног поља смртно рањеног команданта батаљона и превила га. Умро је на њеним рукама.

Ето, после таквог моралног и физичког напора писала је Натик своја срдачна, топла писма. Такву јаку моралну снагу могла је имати само девојка, коју је васпитао велики совјетски народ.

Сада, кад међу нама нема Наташе Ковшове, која је херојски погинула на фронту, тешко је веровати да је могла умрети та весела, живахна девојка. Такви људи су бесмртни. Њихов лик потиче нас на хероизам, на борбу за срећу и слободу наше домовине.

Колико бола доживљавају мајке, невесте, жене, сестре, пуне бојазни за своје блиске, који се туку с љутим непријатељем. Али — само охрабрујућу реч и строгу опомену — да непоштедно туче Немца — шаље совјетска девојка, жена мужу, сину, брату као и да не помишља да он може погинути. Совјетски ратник непоштедно убија непријатеља, херојски бранећи домовину. Он зна да га код куће чека верна жена, која све своје снаге даје фронту, да она, као и он, живи само мишљу о победи над непријатељем, јер од победе зависи срећа домовине — срећа и радост њене породице.

Верна успомени на мужа, жена бесмртног хероја — авијатичара Гастело на свој начин наставља његово дело. У болници, брижљиво негујући рањене војнике, она испуњава свој дуг према домовини.

Многе совјетске девојке и жене одлазе на фронт, да би с борцима Црвене армије поделиле тешкоће борбе и радост победе.

Ево писма смеле извидничарке — добровољца Антонине Кузмине своме другу:

„Мили Саша! Већ је четврта година како смо се растали. Како се добро сећам твог одласка. Прохуктала је локомотива, прошао воз, ти си ми махнуо капом, а ја сам дуго стајала и гледала за вашим возом.

Када је почео рат, разумела сам, да је и моје место тамо, где се налазиш ти — у боју. Многе муке ме је стало, док сам добила дозволу да ступим у војску као добровољац. Најзад ми се жеља остварила. Сад и ја носим војничку капу. Десетке пута ишла сам у позадину непријатеља и извршавала задатке.

Три пута су ме ранили. Али ја настављам да се борим, јер знам: нико осим нас самих, осим мене, тебе, и других младих људи наше отаџбине неће је моћи одбранили. И тако, по бури и киши, дању и ноћу, прозлачећи се кроз воду, трске, шуме и мочваре, идем с пиштољем у руци и извршавам задатке.

Имала сам једно необично тешко искушење. Ни сама већ нисам мислила да ћу остати жива. Деветог септембра добила сам задатак. Ноћу сам пошла у позадину противника. Пузим, идем шумама, понегде претрчим. Два дана и две ноћи морала сам

преседети у води. Ипак сам извршила задатак и 18 септембра предала извештај својој јединици. Али, истога дана пала сам у шале агената Гестапоа.

Мили мој, да знаш шта су са мном радили! Месец и по дана су ме мучили, тукли шипкама, бацали у хладну воду с ледом, у подрум, тукли ногама по трбуху, штипали. Тих дана обесили су радиотелеграфисткињу Ваљу, осамнаестогодишњу Московљанку (не знам јој презиме), која је заједно са мном лежала у затвору. Немци су ме приводили њеном лешу на вешалима и изнуђивали признање.

Шестог септембра су ме обавестили да ће и мене обесити. Немачки пси удесили су да казну изврше на дан 25-годишњице наше Велике револуције. Чула сам, како су били одлучили тога дана скупити све мирне становнике, да гледају кад ме буду вешали. Измучена, слаба, лежала сам у подруму. Било ми је врло тешко и одвратно: зар је сад све свршено! Скупивши последње снаге, побегла сам.

Рођени мој, колико сам још имала да претрпим! Лутала сам по мразу шумама, одевена у летно одело. Прозебла сам и разболела се од упале плућа. Хвала руским људима, они су ми дали уточиште, код њих сам прележала месец и по дана. Једне децембарске ноћи прешла сам преко фронта. Ранили су ме и дуго сам лежала у болници.

Сада сам изишла из болнице, поновно се вратила на фронт. Ових месеци накупила сам довољно снаге и здравља, па могу да наставим свој посао извидничарке.

Сада седим у бункеру и пишем ти ово писмо. Немци су недалеко од нас. Преда мном, у кутији од конзерве, стоји јоргован и ђурђица. Тихо је — Немци шуте. Поновно сам прочитала ово писмо и мало сам се онерсаположила: рођени мој, колико се дуго нисмо састали, сећаш ли се, како си ми доносио цвеће? Али, ти не обраћај пажњу на овај редак — то је тако — напросто успомена. Завршиће се рат и ми ћемо се поновно састати и узавреће наш дивни живот, Саша!...“.

Таквих девојака, као што је Кузмина, код нас је на хиљаде. Оне тврдо подносе тешки растањак, чврсто уверене у боља времена, у победу ствари за коју се боре, преносећи своју ведрину, свој оптимизам на пријатеље, другове, рођаке и знане људе.

Совјетска земља васпитала је стаљинско покољење жена и девојака безгранично оданих домовини, које непоколебиво дочекују све невоље и достојанствено подносе ратне тешкоће.

ЖЕНА-РАТНИК

Што је дубља, што је снажнија љубав према народу и домовини, према њеним рекама, шумама и степима — то је оштрија мржња према непријатељу.

Марусју Бајду опколила је група немачких војника. Десеци поживинчених фашиста стајали су према једној совјетској девојци. Изгледало је да је исход трагедије јасан. Шта је осећала Марусја? Да ли укоченост од смртног страха, какву осећа човек кад се сретне с мутним хипнотизерским очима змијиним? Да ли ужас осуђеног, ужас безизлазности, кад ноге отежају као утези и залепе се за земљу? Да ли неодољиву жељу да побегне? Можда су та осећања као муња прострујала њоме. Али их је девојка угушила у себи. Она не сме устукнути пред непријатељем! Светим пламеном горела је мржња у њеним грудима. И Марусја је ступила у борбу. Прецизним хитцима оборила је петнаест Немаца, пет их је убила кундаком. Марусју су ранили. Али, она се пробила својима. Двадесет фашиста платило је главом покушај убиства совјетске девојке, Хараја Совјетског Савеза Марије Бајде.

Кад су Немци продрли у село Голубовку Јелецког реона Орловске области, тамо се задржала трактористкиња Ана Миргородска. Дохвативши неколико ручних бомби и наоружавши се револвером, она је пошла тамо одакле се чула борба.

Видела је, како је рањен њен командир, како га је опколило пет фашиста. Изроди су ухватили рањенога и почело је зверско мучење.

Трактористкиња је бацила бомбу. Четири фашиста су убијена, пети је рањен. У помоћ рањеном фашисти трчала су тројица Немаца. Ана је бацила још једну бомбу — и сва тројица пали су на месту мртви.

Оних страшних дана, кад је непријатељ био недалеко од Москве, када је већ прилазио вратима Лењинграда, пет и по хиљада Московљанки дало је изјаве о ступању у народну одбрану. На фронт су одлазиле мајке, жене, кћери фронтовика. Комунисткиња Антонина Васиљевна Сергејева ступила је у редове Црвене армије заједно са својим сином, борцем пука за заштиту из зрака. Ксенија Назаровна Тимофејева отишла је на фронт заједно с двома кћерима — Лидијом и Аном.

Жене и девојке Совјетског Савеза изучавају руковање бацањем, пушкомитраљезом, изучавају снајперство, минерство, показујући да и на том послу оне могу да постану мајстори.

ини бр. 316
Синатура: 316

У постизању војничког мајсторства оне су показале исту ону упорност и вољу, којима се совјетска жена одликује на сваком послу.

Нашу девојку-ратника карактерише неустрашивост. Она с презрењем говори о Немцима: „Дрски, али кукавице“.

— Они су кукавице зато што иза себе немају домовину, — каже авијатичарка Буданова. — Немац и не ратује за домовину, већ за пљачку. Зато он и јури тамо где је сигурно, а кад је тешко — бежи. Зашто да своју кожу ставља на коцку? А код нас нема тога. Летиш и осећаш, — но, како бих рекла? — па, ето, осећаш читаву домовину иза себе, сву децу која су остала тамо, сву лепоту наших градова, све богатство земље. И кад се сретнеш с Немцем, постоји само једна мисао: „Да не пропустим! Нипошто нећу пропустити!“ И ту нема страха, не, остаје ти само да радиш. —

Другарица Буданова врло је лепо изразила ону унутрашњу, покретачку силу, која влада совјетском женом-ратником. Управо та дубока љубав према домовини чини је неустрашивом у боју.

О томе, какву несавладиву снагу претставља та црта наших девојака-ратника, сведочи случај из ратничког живота авијатичарке Буданове.

Под Стаљинградом, после извршења свог задатка, враћала се Буданова на свој аеродром. Упоредо с њом летела је њена другарица. Наједанпут је Буданова угледала велику групу немачких бомбардера, који су летели према нашем возу с горивом. „Дванаест авиона, — пребројала је Буданова. — Шта да се ради?“ Дала је знак другарици. Ова је одговорила:

— Немам горива.

— Спусти се! — Сигнализирила јој је Буданова, а сама је грозничаво помислила:

— „Шта да радим? Шта да радим? Дванаест, а ја једна... Али гадови лете према гориву. Не, не смем пропустити!“

И с том мишљу одважна совјетска авијатичарка јурнула је међу саме непријатељске авионе.

Тај изненадни упад у само средиште групе авиона изазвао је међу фашистичким грабљивцима панику. Они никако нису могли претпоставити да је у борбу с њима ступио само један авион, а ни на памет им, наравно, није пало, да је пилот — девојка. Немци су брзо избацили сав товар бомби и побегли. Али, убрзо су видели да је само један совјетски авион и сви су насрнули на њега.

Вешто измичући и оштро нападајући, Буданова је у неравном боју оштетила немачки бомбардер. Остали, видевши с каквим

мајстором-пилотом имају посла, журили су да прекину борбу. Буданова је дотукла Немца и вратила се на свој аеродром.

Никад се неће угасити слава, којом су се овенчале јунакиње Совјетског Савеза Уљана Громова, Љубов Шевцова и други чланови илегалне комсомолске организације „Млада гарда“. Они су, заједно с другим члановима штаба, развили неуморну делатност у Ворошиловградској области у време кад су је били окупирали немачки освајачи.

Чланови „Младе гарде“ писали су и лепили на годишњицу Октобра совјетске летке и плакате у граду Краснодону, они су у парку и на неким зградама истакли совјетске заставе, уништили неколико десетака немачких војника и официра, организовали бег совјетских заробљеника, ометали мобилизацију совјетских људи на присилни рад у Немачку, добављали тајне документе, тајно слушали и ширили извештаје Совјетског информационог бироа, палили складишта, магацине жита и друго.

Уљана Громова убацивала је у немачке установе совјетске девојке и преко њих организовала десетине диверзантских акција. Љуба Шевцова била је извидничарка. На разне начине она се пробијала у штабове немачких јединица и добављала тајне извештаје и важна документа.

Ни жестоки терор, ни зверска мучења нису могла угасити тежње младих патриоткиња, да се боре за ослобођење домовине.

Хитлеровцима је пошло за руком да открију организацију.

У мучилиштима Гестапоа девојке су испитивали на најзверскији начин, али ништа није могло сломити њихову вољу.

Неколико сати пре извршења смртне казне члан штаба „Младе гарде“ Уљана Громова, Морзеовом азбуком предала је у све тамничке ћелије члановима „Младе гарде“ последње наређење штаба: „Последња заповед... Нас ће повести у смрт. Водиће нас улицама града. Ми ћемо певати омиљену Илићеву песму“.

Измучени, изнакажени млади хероји, међу њима и девојке, ишли су високо дигнуте главе.

Измучен тегобном тамницом
Славном си смрћу пао.
У борби за радничко дело
Часно си главу дао —

— певали су они, завршавајући на улици Краснодона свој последњи пут. На њиховим телима биле су страшне ране и опеклине. Они су били избодени усијаним иглама, тучени до бесвести. На леђима Уљане Громоове била је усечена петокрака звезда, Шури Бондаревој

биле су одрезане груди, Љубу Шевцову фашистички изроди неколико су пута уздизали на вешала, надајући се да ће од ње извући исказе о партизанима. Али су младе патриоткиње умрле славном смрћу, не одавши ни једном речју своје тајне немачким људоджерима.

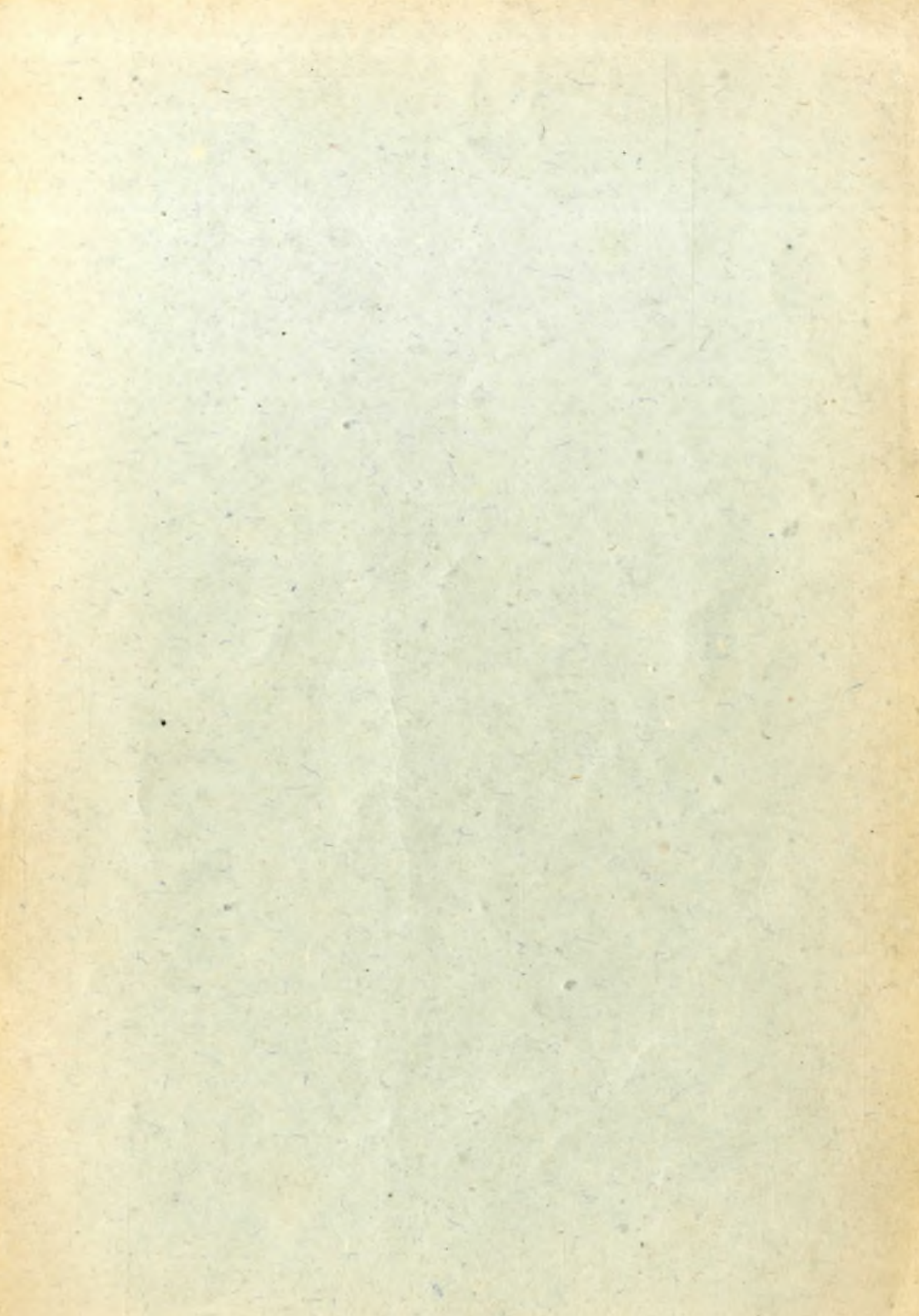
Лик славних партизанки Зоје Козмодемјанскаје, Лизе Чајкине, Уљане Громове, Љубе Шевцове и других — потстиче стотине и хиљаде совјетских патриоткиња на нове и нове херојске подвиге у славу наше домовине.

Велики отаџбински рат воспитао је милионе совјетских жеча, подигавши их у непомирљиву борбу против нечасног непријатеља, који је вероломно напао на нашу земљу. Подли хитлеровци осећају на себи деловање те моћне женске снаге, увек и свуда — било да стоји наша жена крај машине и кује смртоносно оружје, било да обрађује поља и одгаја жито за Црвену армију, било да улива у синовљево срце осећање љубави према домовини и жестоку мржњу према њеним непријатељима, било да убија сама, непоштедно, непријатеља на бојном пољу.

Васпитане од Партије Лењина-Стаљина, жене — верне кћери Совјетског Савеза — извршују смиона дела у име домовине у првој линији фронта, у фабрикама и заводима, на колхозним и совхозним пољима.

Слава совјетској жени, херојској учесници борбе совјетског народа за част, за слободу, за независност домовине!

ЦЕНА 40.-

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА
"РАДОЈЕ ДОМАНОВИЋ"

30 СР 316

КРИШКОВА М.

Совјетска жена у

КРИШКОВА

000316523

CORTISS 0